

Citation:

C.G.N. de Vooy, Levensbericht A. Vermeylen, in:
Jaarboek, 1946-1947, Amsterdam, pp. 218-225

HERDENKING

VAN

AUGUST VERMEYLEN

(12 Mei 1872—6 Januari 1945)

August Vermeylen werd de 12de Mei 1872 te Brussel geboren. Daar bezocht hij het Athenaeum, waar zijn letterkundige aanleg en belangstelling al vroeg aan het licht kwam. Als zeventienjarig leerling van de hoogste klasse stichtte hij met twee vrienden een tijdschriftje *Jong Vlaanderen* (1889), dat al een nieuw geluid deed horen. Zijn bijdragen, onder het pseudoniem *Kees Droes* trokken o.a. reeds de aandacht van *Willem Kloos*. Met enthousiasme maakte hij allerlei plannen voor letterkundig werk. Toen zijn tijdschriftje binnen het jaar bezweken was, stichtte hij met zijn vriend *Emmanuel de Bom* een nieuw weekblad *Ons Tooneel* (1890), een onafhankelijk orgaan tot „heropbeuring van ons tooneel”, waarin hij oa. de drakerige produkten van *Nestor de Tière* onderhanden nam. Ook aan andere tijdschriften als de *Nederlandsche Dichten* en *Kunsthalle* en *De Vlaamsche School* (1890—1892) werkte hij mee. In het laatste tijdschrift leverde hij bijdragen over de moderne schilderkunst van *l'Essor* en *Constantin Meunier*, voorproeven van zijn latere kunsthistorische studie. Over dit niet herdrukte jeugdwerk heeft *De Bom* ons ingelicht, toen hij ons op grond van intieme omgang een levendig beeld schetste van de jonge revolutionaire *Vermeylen*, het Brusselse „ketje”, die door zijn studentikoze dolle streken de ergernis van de deftige ouderen opwekte¹). In deze jaren was hij al vervuld met „het tijdschrift dat komen moest”, nl. een eigen orgaan van de jongere Vlamingen,

¹) In het Gedenkboek, aangeboden aan August Vermeylen (1932), blz. 23—34.

dat in betekenis De nieuwe Gids zou evenaren en door artistieke verzorging overtreffen. In De Vlaamsche School had hij ten opzichte van de schilderkunst al betoogd: „Voor de kunst lijk voor alles, is stilstand dood”, en was hij opgetreden tegen hen „die de afgedragen kleêren der Academiën rond hun magere lenden werpen, vunzigriekende gemeenplaatsen uitgraven, eeuwigoude wijzen op hun orgel malen en sedert lang geknabbelden kost opdisschen”. Nu zou een dergelijke vernieuwing ook voor de letterkunde bepleit worden. In het begin van 1893 verscheen een prospectus, dat in Noord- en in Zuid-Nederland de aandacht trok. Aangekondigd werd „het tot nu toe ontbrekende tijdschrift der jongeren uit Zuid-Nederland, een uiting van het willen en denken der laatstgekomenen. Zonder aesthetische dogmata, zonder schoolstrekking; een vrij voorhoede-orgaan, gewijd aan de kunst van *Nu*, nieuwsgierig naar de kunst-nog-in-wording, die van *Straks* — hier en in 't buitenland”. Als redakteurs dienden zich aan: *Cyriel Buysse*, *Prosper van Langendonck*, *Emmanuel de Bom*, en als jongste *August Vermeylen*.

Levendig herinner ik mij nog hoe het jonge tijdschrift op onze Leidse studentensociëteit de aandacht trok door de weelderige verzorging, het royale formaat, de moderne omslag en de vele platen van eerste-rangs-kunstenaars. „Nog nooit had een Vlaamsch tijdschrift zulk een beeld gegeven van toenadering tusschen Noord en Zuid”, schreef *Vermeylen* later. Medewerking werd verworven o.a. van *Albert Uerwey*, *André Jolles* en *Bierens de Haan*. van kunstenaars als *Dijsselhof*, *Roland Holst*, *Thorn Prikker*, *Toorop*. Een gehele aflevering was gewijd aan het nog miskende werk van *Vincent van Gogh*. Ook *Uerwey* heeft in een lezing Noord en Zuid in de jaren '90 (De Nieuwe Taalgids XXVII) getuigd dat de verschijning van dit tijdschrift het begin was van „de vermenging op voet van gelijkheid”. De bijdragen van *Vermeylen* waren nog weinig talrijk, maar wel karakteristiek-revolutionair: zowel de felle aanval tegen de „ontwikkelde lui”, die hij uitscheldt als „ontwikkelde bruten”, die „niets te maken hebben met de Kunst”, als de bezonken beschouwing over De Kunst

in de vrije gemeenschap (1894), een voorloper van zijn later gerijpte overtuiging dat grote kunst algemeen-menselijke, boven-nationale waarde moet hebben: „Ditmaal zal het kunstwerk niet meer alleen het symbool zijn van het echtste zelf van een nationaliteit, maar van heel een opkomend menschdom”.

In deze jaren, tijdens zijn studie aan de Vrije Universiteit te Brussel, besloten door een promotie in de geschiedenis, had *Uermeylen*, volgens eigen getuigenis, veel te danken aan de omgang met oudere vrienden: de begaafde, veel oudere *Prosper van Langendonck*, die zich te voren als leider verdienstelijk gemaakt had, de veelzijdige *Hegenscheidt*, bewonderaar van de Duitse kunst, de levenslustige Antwerpenaar *De Bom*, de praktische *Schamelhout*, die zich veel later nog met genot herinnerde hoe hij *Uermeylen* bij hun samenkomsten hoorde voordragen uit *Perk* en *Kloos*, uit *Van Looy* en *Van Deysel*, uit zijn geliefde Franse dichters en schrijvers¹⁾, de gebroeders *Dwelhouwers*, vooral *Jacques (Jacques Mesnil)*, die als model diende voor de figuur van Mark in de eerst veel later voltooide jeugd-roman *Twee Vrienden*. In hem bewonderde *Uermeylen* het enthousiasme voor een radikale, anarchistisch getinte toekomstverwachting, o.a. door *Elisée Reclus*, sinds 1893 te Brussel gevestigd, verkondigd.

Van Nu en Straks beleefde slechts tien, onregelmatig verschenen afleveringen (1893—1894). Nog voor de verschijning van de laatste was *Uermeylen* vertrokken naar het buitenland, om zijn te Brussel voltooide studie in Berlijn en Wenen voort te zetten. Zijn tweejarig verblijf aldaar had een diepgaande invloed op zijn vorming: hij leerde er nog meer zich internationaal te oriënteren. Toen in 1895 besloten werd, de uitgave van Van Nu en Straks te hervatten, was hij als leider gerijpt.

De tweede reeks van dit tijdschrift (1896—1901) droeg een ander karakter: de opzet was eenvoudiger; de medewerking werd bijna uitsluitend in Zuid-Nederland gezocht. Terwijl de eerste reeds in het Zuiden miskend, in het Noorden zeer gewaardeerd

¹⁾ Gedenkboek, blz. 112.

werd — er waren 200 intekenaren geweest, die nu weggesmolten bleken — begon het tijdschrift nu eerst zijn eigenlijke roeping te vervullen: de Vlaamse krachten te concentreren, de Vlaamse beweging in de ruimste zin tot nieuw leven te wekken. *Vermeylen's* opstel *Kritiek der Vlaamsche Beweging*, in 1895 uit Berlijn toegezonden aan *Schamelhout*, die de zakelijke leiding op zich genomen had, was het eigenlijke manifest van het zelfbewust geworden orgaan. Het was een daad van moed. De schrijver weigerde zich te laten „meëslepen door 't flamingantisme zooals het thans bestaat”. Sommige oudere flaminganten kregen harde verwijten te horen over hun schermen met het begrip „ras”, hun kleingeestige afkeer van Frankrijk's beschaving, hun „opsnijderij en gorgelen met gemeenplaatsen”. Daartegenover betoogde hij dat „'t gebruik van 't Vlaamsch een middel is en geen doel; de oplossing der taalvraag is niet het einde der Vlaamsche Beweging”. Stoffelijke en geestelijke verheffing van de Vlaamse landgenoten moest het einddoel zijn: „Vlaanderen in staat te stellen álles te worden wat het zijn kàn”. In verband met zijn toenmalige anarchistische opvatting verwachtte hij niets van het parlementarisme, van de Staat. Uit eigen kracht zou de grote herschepping moeten voortkomen.

De verschijning van dit uitdagende betoog werd doorgezet, ondanks de ergernis van *Prosper van Langendonck*. De oudere vrienden verdachten de nu zelfbewuste leider van dictatoriale neigingen. Inderdaad toonden zijn volgende bijdragen dat hij wist wat hij wilde. De terugblik in het merkwaardige opstel *Eene jeugd* (1896) eindigde met de bekende woorden: „Mijn vriend, wij zullen dit land schooner maken”. Krachtig was zijn aanval op de onbevoegdheid van de kunstrechtters in de Vlaamsche Academie ¹⁾. Opmerkelijk is ook zijn hoge waardering voor *Guido Gezelle*, z.i. de grootste Vlaamse dichter, aan wie hij in 1899 een gevoelvol *In Memoriam* wijdde. Als pendant van zijn *Kritiek*

¹⁾ Zie Het academisch Verslag van den heer Th. Coopman (1896) en Starkadd en de Academie (1898).

der Vlaamsche Beweging schreef hij in 1900 zijn bekend artikel Vlaamsche en Europeesche Beweging, waarin hij opnieuw het ultra-romantische flamingantisme bestreed, dat alleen op eigen verleden wilde voortbouwen. Geen Chinese muur om Vlaanderen; geen „provincie-cultuur”, maar deelgenootschap aan de algemeen-Europese beschaving. „Om iets te zijn moeten wij Vlamingen zijn — Wij willen Vlamingen zijn, om Europeërs te worden”.

Toen het volgende jaar Van Nu en Straks gestaakt werd, opende zich voor *Vermeylen* een nieuwe levenskring bij het hoger onderwijs. Zijn studie had hij in 1899 bekroond door een tweede Brussels proefschrift, over Leven en Werken van Jonker Jan van der Noot. Aan dezelfde Universiteit werd hem in 1901 een leergang in de kunstgeschiedenis opgedragen, die hij opende met een les over Methode in Kunstgeschiedenis. Het volgende jaar werd daaraan een leergang in de Nederlandse letterkunde toegevoegd. Later werd hij voor de kunstgeschiedenis benoemd tot hoogleraar aan de vervlaamste Gentse Universiteit. Zijn nieuwe wetenschappelijke taak verhinderde hem echter niet om deel te gaan nemen aan de leiding van het jonge tijdschrift Vlaanderen, dat in 1903 Van Nu en Straks opvolgde. Zijn bijdragen aan het nieuwe orgaan werden minder talrijk ¹⁾. Revolutionair bleef zijn houding tegenover het oudere geslacht, wanneer hij opnieuw te velde trekt tegen de Vlaamsche Academie (Prof. de Ceuleneer en de Academische Ploertocratie (1904). Een fris geluid klinkt ook uit zijn artikel Particularisme? (1904), waarin hij betoogde dat „een levende taal een eerste vereischte is van een gezonde en echt nationale literatuur”, zodat het gewestelijk-gekleurd Nederlands van *Teirlinck* en *Streuwels*, die de boekentaal van zich afschudden, verre de voorkeur verdiende boven het onuitstaanbaar gemaakte proza van „de ouwe heeren die 't beter weten”, die „misnoegd beginnen te grommen en zeggen dat al die kwaperterije de toe-

¹⁾ De belangrijkste van de jaren 1905—1910 zijn herdrukt in een nieuwe bundel verzamelde opstellen met de titel *Beschouwingen* (Brussel-Rotterdam 1941).

komst der Nederlandsche taal in gevaar brengt". Een sympathieke beoordeling van het jongste werk van *Herman Teirlinck* (Het Stille Gesternte) en van *Stijn Streuvels* (Minnehandel) (1904) sloot zich daarbij aan. Toch verheelt hij, de bewonderaar van *Flaubert* en de grote Franse romankunst, in de laatste bespreking niet, dat de kunst van *Streuvels* nog geen hoogtepunt bereikt heeft. Hij eindigt met de uitspraak: „De menselijkheid der Vlaamsche landlieden zal ons weldra toch te enkelvoudig, te arm aan geest lijken, om er waarlijk groote, modern-Europeesche romans meê te maken". In een artikel Christen Ideaal (1905) trekt hij te velde tegen de te eenzijdig-Katholieke literatuurbeschouwing van Mej. *E. Belpaire*, terwijl zijn belangstelling in de Noordnederlandse letterkunde blijkt uit zijn herhaalde polemiek met *W. Kloos* (1907 en 1910) en zijn beoordeling van *Van Oordt's* Warhold.

Zelf heeft *Vermeylen* in deze jaren zijn krachten beproefd aan een fantastische roman, *De wandelende Jood* (1906), met een eigenaardig-persoonlijke vervorming en toepassing van de oude legende, boeiend door de schilderachtige stijl. Een tweede roman, met veel autobiografische elementen, *Twee Vrienden*, bleef onvoltooid liggen tot zijn hoge ouderdom, en werd eerst toen voor een uitgave bewerkt (1944).

Op tweeërlei wetenschappelijk gebied is *Vermeylen* onvermoeid werkzaam gebleven. De ontwikkeling van de Vlaamse letterkunde bleef hij met grote belangstelling volgen. Van helder oordeel en fijne smaak getuigt zijn historisch overzicht *Van Gezelle tot Timmermans* (1923), in 1938 omgewerkt en uitgebreid met de titel *Van Gezelle tot Heden*. Een uitgebreidere geschiedenis van de jongste Vlaamse letterkunde, die hij beloofd had voor *Baur's* *Geschiedenis van de Letterkunde der Nederlanden*, heeft hij niet meer kunnen samenstellen, waarschijnlijk ten gevolge van de drukkende tijdsomstandigheden. Wel heeft hij gelegenheid gevonden om op kunsthistorisch gebied, waar het zwaartepunt van zijn studie in de latere jaren gelegen had, een groot werk te voltooien: de drie deeltjes *Geschiedenis der Europeesche plastiek*

en schilderkunst, in 1921 te Amsterdam in de Wereldbibliotheek verschenen, werden omgewerkt en uitgebreid tot een royaler uitgegeven werk met de titel *Van de Catacomben tot Greco* (1946), waarin de schrijver voor een uitgebreid publiek van belangstellenden „de typische verschijnselen van wording en vergaan van de opeenvolgende stijlen” op boeiende wijze kenmerkt. Zijn bedoeling is „meer nadruk te leggen op hetgeen het „begrijpen” dan op hetgeen het enkel „weten” dienstig is”. De beoordeling van de wetenschappelijke verdiensten van *Uermeylen's* kunsthistorisch werk moet ik aan meer bevoegden overlaten, maar elke lezer zal overtuigd worden dat hij hier niet te maken heeft met populariserend werk uit de tweede hand. De besproken kunstwerken heeft de schrijver bijna alle door eigen aanschouwing leren kennen: hij blijkt een betrouwbare en smaakvolle gids, die tot nadere kennismaking weet op te wekken, door deze proeve van bezielend hoger onderwijs. Menigeen zal het betreuren dat het vervolg achterwege gebleven is.

Uermeylen is nooit een studeerkamer-geleerde geweest, die zich binnen de enge kring van zijn persoonlijke belangstelling terugtrok. De belangen van zijn Vlaams volk bleven hem steeds ter harte gaan en de sociale idealen van zijn jeugd heeft hij nooit verloochend. Als overtuigd sociaal-demokraat heeft hij in de Belgische Senaat zitting genomen. Tijdens de oorlogsjaren maakte hij een plan om zodra de bevrijding gekomen zou zijn, in een algemeen cultureel en letterkundig tijdschrift de beste Vlaamse krachten te verenigen. Met de titel *De Taak* stelde hij daarvoor de 1ste Januari 1945 een manifest samen. Als strijder voor sociale rechtvaardigheid eiste hij „een menschwaardiger leven in een ordelijker gemeenschap”. Hij wilde „een ieder een mogelijkheid geven, zoo ver zijn natuur het toelaat, een „mensch” te zijn, in de volledigste en edelste beteekenis. De „mensch”, die *Diogenes* met zijn lampje zocht”. — „Richten we het lampje op ons eigen land, waar ons trachten het vruchtbaarst kan werken”.

Vijf dagen nadat hij dit geschreven had, kwam de dood een einde maken aan zijn werkzaam leven. Het tijdschrift, dat hij

Diogenes had willen dopen, heeft hij niet meer beleefd: eerst in 1946 verscheen de eerste aflevering als Nieuw Vlaamsch Tijdschrift, waarin *Herman Teirlinck* de eigenlijke stichter en erkende leider een eerbiedige hulde bracht.

Dat *Uermeylen* door tijdgenoten en jongeren in Zuid-Nederland als leider en levenwekker beschouwd werd, bleek reeds overtuigend uit het Gedenkboek, dat hem op zijn zestigste verjaardag aangeboden werd. Nu zijn levenswerk geheel overzien kan worden, komt zijn betekenis nog duidelijker uit. Onverbreekelijk zal zijn naam verbonden blijven met de opleving van de Vlaamse letteren, de verdieping van de Vlaamse beweging in de laatste halve eeuw. Doordat hij ook de banden met Noord-Nederland versterkt heeft en steeds vruchtbare samenwerking bepleit tot meerdere eer van de gezamenlijke letterkunde, verdient ons erelid ook in deze kring met dankbaarheid en bewondering herdacht te worden.

C. G. N. DE VOOYS.